

ŞİİRİN HASINA DAİR

Mustafa OĞUZ

"Bir başıma kalsam şeh-i devrâna kul olmam
Vîrân olası hânede evlâd ü iyâl var"

Her şeyde hassas ve titiz olan bir ecdadın torunlarıyız. Göğsümüzü kabartacak şanlı bir tarihimiz ve medeniyetimiz var. Aşkımızı ve ruhumuzu yansıtmışız medeniyetimize. Gönül ve aşk medeniyeti desek yanlış olmaz. Ferhat'a dağları deldiren de aşkı değil miydi? Şiirde de zengin bir hazine bırakıp giden ustalarımız rahat ve estetik söylemi yakalamış, kelâmı israf etmemiş, ince elemiş, sık dokumuş ve şiir binasını inşa etmiş. Ölçüsüyle, hesabıyla... Nesirden çok şiire rağbet etmiş milletimiz. Bu tercih sözü uzatmadan kısaca söyleyivermek içindir.

Milletimizin inceliği, ustalığı, estetiği yüklediği şiirin bugününe gelindiğinde, şiirimizin üzerinde kara bulut gibi dolaşan bir "anlaşılmazlık" meselesi var. Modern şiire vakıf olmayan insanlar, şiirden bir anlam çıkaramıyor ve dönüp bakmıyor bir daha elindeki metne. İmge yoğunluğu, dolaylı anlatım: yazılmış şiir. Şiir yazılmaz aslında, söylenir. İnsanı baştan ayağa titreten, ürperten bir haz içindeyken insanın dilinden dökülür şiir. Şiir, hayatın bir kesitini bir anlık yakalama ve bu yakalamaya sadece şairin verebildiği anlamı kelimelerle âbideye dönüştürme ve insanlara o bakış açısıyla şiirin kendi doğallığı içinde sunma, söyleme olayıdır. Yani şiirin hası söylenendir. Attila İlhan'ın Pia'sı gibi, Sezai Karakoç'un Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine'si gibi...

Şiir, bir sestir; estetikdir ve bu niteliklere doğal bir süreçte sahip olur. Şair, bu süreçte sesi ve estetiği yakalayabilmek için bir çocuğu sevindirir, neşelendirir, bir insanı memnun eder gibi temel malzemesi olan kelimeleri memnun etmelidir. Ama sıradan, anlam derinliği olmayan kelimeleri değil. Şiirselliği olan, şiirsel bir söyleyişe, müzikaliteye sahip kelimeleri... Şiirde özel anlam kazanan kelimeler şiir dilini bir üst dil kılmakta ve bu üst dili de doğal olarak herkes anlayamamaktadır. Günümüz şiiri bu dili ile Divan şiirine benzemektedir. Böyle olunca da bu durum Divan şiirinin halktan kopuk, yüksek zümre şiiri olduğunu ileri sürenlerin görüşünün yanına günümüz şiirinin de yüksek zümreye hitap ettiği düşüncesini ilave etmek için bir delil oluşturmaktadır. Kimileri bu durumu karalama safhasına kadar götürüyor. Merhum Zarifoğlu bu durumla ilgili olarak: "Ben botanikten anlamam, ama botaniği karalamam." ifadeleriyle değişik bir bakış açısı ortaya koyuyordu.

Gerçekten öyle mi olmalıydı. Herkese hitap etmemeli miydi, şiir? İnsanlar, modern şiiri anlamıyorsa susmalı, görmemezlikten gelmeli miydi? Modern şiiri okumanın ve anlamamanın bir rehberi mi olmalıydı? Bu durumu kabullenmek şiirin sahasını oldukça daraltır ve şiir ölüyor mu tartışmalarını getirir. Modernizmin şiire yer bırakmayan yoğunluğunda, şiir eriyip gider. Bunu kabullenmek acı... Bu duruma karşı çıkmalı ve şiirin hasına yönelmeli, diyorum.

"Şairim

Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası

Ayak seslerinden tanırım

Ne zaman bir köy türküsü duysam

Şairliğimden utanırım

Şairim

Şiirin gerçeğini köy türkülerinde bulmuşum

Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim

Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm."

.....
"Onlar kadar sahici

Onlar kadar gerçek

İnsancasına, erkekçesine

Bana bir bardak su dercesine

Bir türkü söylemeden gidersem yanarım."¹

Şair Bedri Rahmi'nin ifade ettiği: "Bana bir bardak su dercesine" rahat şiir söylemini yakalamak, şiirle okuru orta noktada buluşturacaktır. Halkta yansımasını bulan şiir de bu rahat söylemi yakalamış olanlardır. Bir şair, bunu ne kadar yakalayabilmişse o kadar uzun soluklu şiir söyleyebilir. Bugünlerde müziğimizde klâsik olana, nostaljiye bir dönüş var. Herkes türkünün güzelliğine, vazgeçilmezliğine ve eskimezliğine vurgun...

Türkü söylemek, vazgeçilmez oldu. Müziğimiz açısından elbette sevindirici bir durum. Bu dönüş şiirde niçin olmasın. Tutup şairler, halk şiiri yazsın demiyorum, ama türkülerin rahat söyleyişi, doğallığı ve anlaşılabilirliği bir hazine gibi duruyor karşımızda.

Aziz Dostum Ali Çolak, bir mektubunda konuyla ilgili düşüncelerini ve tavsiyelerini şöyle yazmıştı bana: "Aslında dili en öz ve duru biçimde yine halk söyler. Konuşur, bilir demiyorum, söyler. Şiir de bir söylemedir. Bizim insanımız, soyutlamayı, mecazı, mecaz içinde duruluğu çok iyi becerir. Eğer söyleyişini kolay, akıcı ve duru kılmak istiyorsan halkın (ârif olanların) sohbetini dinle, kahvelere, kasaba, manava git, neyi nasıl söylüyor, dinle. Onların anlattığını anlatmayacaksın elbette. Kendi anlatacaklarını, fazlalıklardan arınmış biçimde onlar gibi söyleyivereceksin. Bak ne diyor Nabi:

*"Nakş-i safâ sahîfe-i âlemde kalmamış
Büy-i vefâ hamîre-i Âdemde kalmamış."*

Amma Ziya Paşa, daha güzel der:

*"Nevcûvân sevmekte ben pirânı ta'yîp eylemem
Hüsn olur kim seyrederken ihtiyâr elden gider."*

Bedri Rahmi'nin imrendiği halk ozanları gibi Halk edebiyatımızın ozanları, âşıkları bir bardak su içercesine rahatça şiir söyleyebilmişlerdir. Mesela Karacaoğlu'nın dilinden dökülüvermiş bir dörtlüğü alalım:

*"Sevdiğim altın kadehten
İçtikçe güzel olursun
Al rengini mâhün yüzüne
Saçtıkça güzel olursun"*

Bunun gibi örnek verilebilecek nice türkümüz, uzun havamız var.

*"Allı turnam bizim ele varırsan
Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle"*

*"Ne ağlarsın benim zülf-i siyahım
Bu da gelir, bu da geçer ağlama
Göklere erişti feryâd u ahım
Bu da gelir, bu da geçer ağlama."*

Günümüz şiiri ve şiir dili için türkülerdeki anlatım, üslûp elbette örtüşmemektedir. Şairler, daha gizemli bir üslûbun peşinde. Oysa modern şiiri bir anıta dönüştüren şairlerimizin şiirlerinde de bu sade ve berrak anlatım mevcut. Sezai Karakoç, Mehmet Ragıp Karcı, Erdem Bayazıt, Hüseyin Atlansoy, Fatma Şengil Süzer gibi şairler, has şiir vadisinden seslenmişler, o iklimin soluğunu taşımışlardır mısralarına.

*"Bütün şiirlerde söylediğim sensin
Suna dedimse sen Leyla dedimse sensin
Seni saklamak için görüntülerinden faydalandım Salome'nin Belkıs'ın
Saklamaya çalışmam öylesine aşıkârsın bellisin
Kuşlar uçar senin gönlünü taklit için
Devşirir bahar çiçeklerini
Deniz gözlerinden alır sonsuzluğun haberini
Ey gönüllerin en yumuşağı en derini
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili!
Uzatma dünya sürgünümü benim."*

*"Ülkendeki kuşlardan ne haber vardır
Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır
Aşk celladından ne çıkar madem ki yar vardır
Yoktan da vardan da ötede bir Var vardır
Hep suç bende değil beni yakıp yıkan bir nazar vardır
O şarkıya özenip söylenecek mısralar vardır
Sakın kader deme kaderin üstünde bir kader vardır
Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır
Gün batsa ne olur geceyi onaran bir mimar vardır
Yanmışsam külümden yapılan bir hisar vardır
Yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer vardır
Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır
Göğsünde sürgününi geri çağırın bir damar vardır
Senden umut kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır"*

*Sevgili
Ey sevgili!
En sevgili"*

*"Ve güldün rengârenk yağmurlar yağdı
İnsanı ağlatan yağmurlar yağdı
Yaralı bir ceylân gözleri kadar sıcak
Yaralı bir ceylân kalbi gibi içli bir sesin vardı."*

Yukarıya bazı bölümlerini aldığım şiirlerinde Sezai Karakoç, has şiiri söylemiş bir şair olarak duruyor. Bunun yanı sıra, adına şiir denen, ama şiir vadisine varamamış, söz yığınlarına sayısız örnek verilebilir. Bir anlam çıkarmak, estetik bir zevk almak ve hatta ezberlemek için olağanüstü gayret sarf etmeniz gereklidir.

Yer yer değişik ortamlarda bu tarz şiiri savunmak zorunda kalmışım. Günümüzde şiirin buraya geldiğini ve her şiirin bir imge yoğunluğuna sahip olduğunu ve şiiri anlamak içim ön birikimin gerekliliğini ileri sürmüşümdür. Zamana karşı direnen ve şiirimizin içine girip yaşama sansını yakalayan şiirler arasında bu tarz bir şiir göremiyorum. Demek ki, şairin sadece kendisinin anlayıp okuduğu şiir, yaşamak hakkına sahip değil. Merhum Peyami Safa, 1941'de Yeni Mecmua'da yayınlanmış "Edebiyatımız Belediyesizdir!" başlıklı yazısında bu anlaşılmazlık konusunu işlemiş.

"Eski nesil, yeni sanatın önünde kollarını kavuşturuyor ve: Anlayamıyorum, diyor. Yirmi seneden beri, bizde ve her yerde böyle...

Anlaşılmayan eser ya hezeyandır, paletin üstündeki boyalar gibi mânâsız renk yığını, kurutma kâğıdının üstüne çıkmış sözlerin tesadüfle yan yana gelmesi gibi mânâsız bir kelime yığını, piyanonun tuşları üstüne sürülen bir dirseğin rast gele çıkardığı notalar gibi mânâsız bir ses yığınıdır yahut ince dokumasını her gözün seçemediği sıkı ve girift bir mânâ örgüsüdür. Bu karanlığın içinde münekkid bir kibrit çaktığı zaman, ya eserin içini tamtakır bulur yahut gölgeye sinmiş sıcak, derin ve ihtişamlı mânâlar keşfeder.

Halk, bunun ikisini birbirinden ayıramadığı için ikisini de reddeder; züppe de bunun ikisini birbirinden ayıramaz, fakat ikisini de kabul eder." Peyami Safa, bu şiirdeki garabete örnek olarak:

*"Geceyle aramızda mavi bir şey sallanır
Ki ölüm kadar uzak, ki ölüm kadar güzel."
"Duman var hemşerim ormanda
Duman ağaçların rüyâsı."*

dizelerini verir. Ölümün sallanmasını, güzel olarak tasvir edilmesini ve dumanın ağaçların rüyâsı olması ifadesini eleştirir. Haklıdır. Üzülerek belirtmeliyim ki, yayınlanmakta olan dergi ve şiir kitaplarında bu tarz ifadeler rastlamak çok olağan. Dupduru ifadeler varken, güzel dilimiz ve onun engin anlatım zenginliği varken, şairlerin absürde saplanmaları beslendikleri ruh ikliminin fakirliğini ve duygu dünyalarının kuraklığını gösteriyor.

Bir kısmını önce verdiğim şiirde Sezai Karakoç, ölümden hâsıl olan güzelliği veya ölümün güzel yönünü ne kadar güzel ifade edivermiş.

*"Mezarlardan bile yükselen bir bahar vardır
Aşk celladından ne çıkar madem ki yâr vardır"*

Karakoç'un bu şiiri, akıp giden bir söz ırmağı, has şiir vadisinde... Her dem taze, her dem has ve tertemiz Türkçe...

Şiirlerindeki anlam kapalılığı yönüyle çok eleştiri alan Cahit Zarifoğlu'nun hayatının sonuna doğru şiirine dönük özeleştirisini konumuzla olan ilgisinden dolayı sizlerle paylaşmak istiyorum: "Şiirimi yeni baştan oluşturmayı, her şeye yeni baştan başlamayı düşünüyorum. Mümkün olsa şimdiye kadar yazdıklarımı siler, yeni bir şiire başlarım. Çünkü biz baştan büyük bir yanlışlık yaptık. Aysbergi bilirsiniz. Biz aysbergin üst kısmını, görünür, dokunulur, anlaşılır kısmını hafife aldık, es geçtik ve dedik ki şiir derinlikli olsun, soyut olsun, yani bugünkü şiirimiz gibi olsun dedik ve aysbergin alt kısmını öne çıkardık. Asıl kısmın, dikkate değer kısmın altta olduğunu, görünmez olduğunu vurguladık ve bu vurguyu öyle bir doza çıkardık ki, ben mesela tutup aysbergi ters çevirdim. Benim şiirim aysbergin ters çevrilmiş, yani üstte görünebilir olan kısmının yok edilmiş halidir. Hâlbuki mesela Yunus Emre, şiirinde aysbergin alt kısmını olduğu kadar üst kısmını da anlatabildiği için, anlatmış olduklarının halkla bağlantılarını kurmuş ve onları okutmuştur. Oysa bizim şiirimiz anlaşılmaz ve kapalı olmuş, insanların tutunacak yüzeysel yerleri yok edilmiştir. Siz bizim gibi yapmayınız."¹

Sözü, Cahit Zarifoğlu'nun tavsiyeleri doğrultusunda söylenmiş güzel bir şiirle noktalayalım²:

*"Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana;
Tozlu yollarından geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana."*

¹-Aktaran Hüseyin Akın, Cahit Zarifoğlu Şiir Ödülü Niçin Verilmedi, Açıklıyorum, Milli Gazete 09 Haziran 2005

² Ahmet Muhip Dıranas, Seranat